

Катерина А. Алексеєва¹, Анатолій Д. Остапчук²

НАПРЯМКИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

*У статті обгрунтовано напрямки інституційної підтримки розвитку підприємництва в сучасних умовах в Україні. Розвиток підприємництва є одним з ключових факторів забезпечення економічного розвитку країни. В умовах випробувань війни та викликів євроінтеграції в Україні, необхідно, зокрема, забезпечити комплаєнс інституційного поля з регулювання підприємництва з європейським *acquis*, вживати заходів щодо гармонізації регіонального розвитку та стимулювати сукупний попит. Внаслідок реалізації даних інституційних напрямків можна позитивно вплинути на розвиток підприємницької діяльності в Україні.*

Ключові слова: війна, євроінтеграція, інститути, Україна, підприємництво.

Літ. 16.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-296-117-123

¹*ORCID ID:* <https://orcid.org/0000-0003-1129-0771>

²*ORCID ID:* <https://orcid.org/0000-0002-5663-5895>

Kateryna Alekseeva, Anatolii Ostapchuk

DIRECTIONS OF INSTITUTIONAL SUPPORT FOR ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS IN UKRAINE

*The article substantiates the directions of institutional support for the development of entrepreneurship in modern conditions in Ukraine. The development of entrepreneurship is one of the key factors in ensuring the country's economic development. In the conditions of the trials of war and the challenges of European integration in Ukraine, it is necessary, in particular, to ensure compliance of the institutional field for regulating entrepreneurship with the European *acquis*, to take measures to harmonize regional development and stimulate added demand. As a result of the implementation of these institutional directions, it is possible to positively influence the development of entrepreneurial activity in Ukraine.*

Keywords: war, European integration, institutions, Ukraine, entrepreneurship.

Peer-reviewed, approved and placed: 09.02.2026

Постановка проблеми. Підтримка підприємництва була і лишається серед пріоритетних напрямків розвитку для забезпечення економічного зростання країни. На теперішній час Україна зіштовхується з безпрецедентними викликами, зумовленими, з одного боку, війною, а з іншого – досить швидкими темпами наявних євроінтеграційних процесів. В таких умовах, необхідно створити середовище сприяння розвитку бізнесу, зокрема, це стосується вживання конкретних інституційних заходів, спрямованих на адаптацію та інтеграцію українського бізнесу в європейський економічний простір, усунення регіональних перекосів, стимулювання підприємницької діяльності через різноманітні державні програми.

¹ National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Ukraine.

² National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Ukraine.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інституційної підтримки розвитку підприємництва в сучасних умовах в Україні є перманентним об'єктом уваги вітчизняних та закордонних вчених. Серед закордонних вчених варто згадати спільну роботу колективу авторів під керівництвом Ф.Джоу [1], а також С. Ачемпонга [2].

Серед вітчизняних вчених різноманітних аспектам інституційного регулювання підприємництва приділяють увагу К.А. Алексеєва, І.А. Міщенко [3], колектив авторів під керівництвом В. Збарського [4], Шпикуляк А.Г., Білокінна І.Д. [5], Н. Вдовенко [6], М. Деліні [7] та інші.

Водночас, конкретні напрямки інституційної підтримки підприємницької діяльності в сучасних умовах потребують уточнення та подальшого вивчення.

Мета дослідження. З огляду на зазначене вище, метою даної статті є дослідження напрямків інституційної підтримки підприємництва в сучасних умовах в Україні.

Основні результати дослідження. Важливим фактором прискорення соціально-економічного розвитку України у повоєнний період є розвиток підприємництва. У процесі здійснення підприємницької діяльності забезпечується виконання інноваційних, організаційних, економічних, соціальних та особистісних функцій, а підприємництво як процес завжди сприяє процесу продукування нових ідей та впровадженню досліджень і розробок у виробничий процес. Фактично, підприємництво слугує специфічним ресурсом, який при правильному використанні сприяє економічному розвитку країни, досягненню економічних та соціальних цілей розвитку.

Державне регулювання підприємницької діяльності охоплює всі фази життєвого циклу реалізації підприємницької ідеї: сприяння у придбанні ресурсів, сприяння ефективній організації виробничої діяльності, стимулювання збуту виготовлених товарів, робіт чи послуг. Дані напрямки державного регулювання підприємництва одночасно визначають основні елементи системи інституційної підтримки підприємництва та механізми взаємодії між ними. Для створення сприятливих умов функціонування та розвитку підприємництва вирішується комплекс завдань шляхом поєднання прямих та непрямих заходів регулювання підприємництва. При цьому, обов'язковими умовами для нормального функціонування підприємництва є, по-перше, стабільна національна грошово-кредитна система, по-друге, ефективна система оподаткування.

Розвиток інститутів відіграє вирішальну роль у здійсненні підприємницької діяльності, оскільки визначає можливість формування сприятливого та передбачуваного інституційного поля (прозорих «правил гри»). Водночас, надмірна інституціоналізація економічного простору може мати гальмівний деструктивний вплив на підприємницьку ініціативу, зокрема, внаслідок посилення бюрократизації та зарегульованості, що тягне за собою скорочення та закриття підприємств, виникнення соціальних суперечностей.

Саме тому потрібно визначити оптимальний баланс інституційного регулювання підприємницької діяльності в сучасних умовах, який, з одного боку, забезпечить ефективне функціонування приватного сектору економіки

та отримання прибутків, а з іншого боку, створить передумови для збалансованого зростання економіки країни в цілому та підвищити рівень добробуту громадян.

До війни в Україні існувала велика кількість проблем у системі державної підтримки підприємництва. Наявними були значні перешкоди для розвитку підприємництва, зокрема, через діяльність державних службовців, які спекулювали на власному службовому становищі: видавали відповідні ліцензії та дозволи, застосовували різні стягнення за порушення та приймали ці порушення тощо. Масштабна війна на території України висунула нові неочікувані перепони для розвитку підприємництва. Спочатку, у 2022 році, втрати бізнесу були величезними та досягли 85 мільярдів доларів протягом перших тижнів війни. 21,6% малих та середніх підприємств припинили свою діяльність, а 33% працівників було звільнено. Серед термінових кроків, вжитих підприємцями, було переміщення бізнесу. Географія переміщення в перший рік війни була переважно в межах України. Однак 12% підприємств повністю або частково перенесли свою діяльність за межі України. [8] Наприкінці 2023 року 82% малих та середніх підприємств в Україні, які призупинили діяльність через повномасштабне включення до Російської Федерації, відновили свою роботу. Крім того, компанії збільшилися до воєнного рівня завантаження потужностей – у середньому тоді вони використовували 53,4% потужностей. [9] Основними проблемами для українських підприємств у 2024 році були дефіцит робочої сили та перебої з електропостачанням. також, проблема нестачі персоналу, спричинена мобілізацією та виїздом працівників за кордон, яка стала з головних перешкод для 64% підприємств. Водночас, відновлення російських атак на енергетичну інфраструктуру України збільшило кількість компаній, які постраждали від перебоїв з електропостачанням. Незважаючи на це, бізнес продовжував працювати, і велика кількість підприємств не планувала припинити свою діяльність. [10]

На сьогодні потрібно визнати, що в Україні досі відчувається інерційна дія пострадянської моделі регулювання підприємництва, а ринкові механізми є недостатньо розвиненими. При цьому, постійно посилюється зовнішній євроінтеграційний тиск, який вимагає оновлення підходів до інституційного середовища. В таких умовах, стратегічними пріоритетами інституційного регулювання підприємництва стають механізми адаптації підприємців до нових викликів через різноманітні стимули. На разі необхідно забезпечити постійний моніторинг проведених управлінських заходів та реагування на них з боку бізнесу, що, в свою чергу, призводитиме або не призводитиме до певних результатів. Тоді можна буде очікувати, що різноманітні інституційні заходи перетворяться на елементи стратегічного управління розвитком підприємництва, та паралельно відбудеться зміна ролі держави як головного інституційного суб'єкта. Держава більше не виступатиме «регулятором» підприємництва, а перетвориться на «координатора», сприяючи синхронному розвитку пріоритетних секторів економіки та знижуючи можливі ризики. [11]

Також особливого значення набуває узгодження інституційної політики з регулювання підприємництва з європейськими підходами та принципами

належного врядування, що сприятиме підвищенню довіри економічних агентів, посиленню соціально-економічної стабільності та забезпеченню довгострокового сталого розвитку. Інституційна підтримка підприємницької діяльності повинна включати правовий захист підприємництва, захист інтелектуальної власності, зменшення бюрократичної тяганини при відкритті та закритті бізнесу. Зокрема, імплементація європейського *acquis* [12] у сфері регулювання підприємницької діяльності передбачає орієнтацію на принципи пропорційності, субсидіарності, недискримінації та регуляторної передбачуваності. Це дозволить мінімізувати регуляторні ризики для бізнесу, знизити трансакційні витрати та обмежити можливості для корупційних практик. Гармонізація інституційного середовища з нормами ЄС створить сприятливі умови для залучення інвестицій, інтеграції національної економіки у внутрішній ринок Європейського Союзу та формування конкурентоспроможної моделі економічного розвитку.

На теперішній час у рамках євроінтеграції та повоєнного відновлення України уже наявні конкретні кроки щодо гармонізації інституційного поля України з нормами та стандартами Європейського Союзу. Зокрема, в межах оцінок OECD SME Policy Index 2024 Україна просуває свою політику підтримки малого та середнього бізнесу відповідно до принципів Європейського акту для малих і середніх підприємств (*Small Business Act for Europe*), що включає зменшення адміністративних бар'єрів, стимулювання цифрової трансформації і поліпшення доступу до фінансування. [13] Окрім того, в рамках підтримки бізнесу та адаптації інституційного середовища до європейських стандартів було започатковано програму EU4Business, яка у 2024 році надала фінансову та технічну підтримку 14 860 малим і середнім підприємствам в Україні, сприяючи їх досягненню ними ефективності та створенню нових робочих місць. [14] Одночасно в рамках *Ukraine Plan 2024-2027* проводяться заходи щодо забезпечення комплайенсу українського інституційного поля з *acquis* ЄС, що включає узгодження законодавства у сфері конкурентного права, захисту прав інтелектуальної власності та інтеграції українського бізнесу в європейські ринки. [15] Дані інституційні кроки покликані призвести до позитивних наслідків щодо підтримки підприємництва в Україні, зокрема, це стосується спрощення процедур започаткування та ведення бізнесу, зменшення адміністративного та бюрократичного тиску, полегшення доступу до фінансування через реалізацію грантових програм та програм підтримки бізнесу, підтримки діджиталізації та переходу до ведення виробничої діяльності на принципах кліматичної нейтральності.

Говорячи про інституційну підтримку розвитку підприємництва в Україні в сучасних умовах, не можна нівелювати регіональний аспект даної проблеми. Статистичні дані підтверджують глибину регіональної асиметрії, що сформувалася внаслідок війни. За оцінками Світового банку, загальні потреби України у відновленні та реконструкції станом на початок 2024 року перевищили 486 млрд дол. США, причому найбільших руйнувань зазнали східні та південні регіони. [16] Розвинені країни світу характеризуються збалансованим розвитком усіх своїх регіонів і, навпаки, наявність значних

депресивних територій поруч із розвиненими є ознакою країн, що розвиваються. Як уже зазначалося вище, в умовах війни в Україні переміщення бізнесу великою кількістю підприємців та міграція населення до західних регіонів України та за кордон стали єдиним способом виживання. У рамках повоєнної стратегії розвитку України необхідно вживати заходи з узгодження регіонального розвитку в майбутньому, щоб зменшити можливість гіпертрофованого зростання економіки західних регіонів України порівняно зі східними та південними. Повоєнна регіональна політика підтримки бізнесу має включати цільові податкові стимули для постраждалих регіонів, створення спеціальних економічних зон та індустріальних парків зі спеціальним режимом оподаткування, інфраструктурні проекти для створення передумов для мультиплікативного зростання сукупного попиту, державні гарантії та страхування воєнних ризиків, а також програми щодо повернення людей в постраждалі регіони. Важливе значення мають також стимулюючі заходи в межах грошово-кредитної політики, які можуть позитивно вплинути на розвиток бізнесу.

Висновки. Розвиток підприємництва відіграє важливу роль для економічного розвитку, оскільки сприяє зростанню сукупного попиту, досягненню економічних та соціальних цілей. Інституційне регулювання підприємництва може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на підприємців шляхом формування «правил гри» для них.

Сьогодні Україна стикається з викликами, зумовленими тривалою широкомасштабною війною на своїй території, а також викликами, зумовленими необхідністю адаптації наявних ринкових інститутів до євроінтеграційних вимог. Безперечно, все це разом зумовлює виникнення труднощів для підприємців, які намагаються зберегти свій бізнес та вижити в даних умовах.

В таких умовах, інституційна підтримка підприємництва має бути спрямована, зокрема, на спрощення процедур започаткування та ведення бізнесу, вирівнювання регіонального дисбалансу в розвитку підприємницької діяльності, спричиненого тим, що є регіони України, які більше за інші постраждали від війни, а також на створення передумов для стимулювання зростання сукупного попиту.

1. Zhou F., Li X., Han C., Zhang L., Gupta B. B. (2023). Unpacking the effect of institutional support on international corporate entrepreneurship in entrepreneurial support systems. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 19(3), 1101–1130. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-023-00861-6>

2. Acheampong S. M., Osei Afriyie E., Buah, E. K., Adomako S. (2025). Institutional support and small firm growth: the intervening roles of resource acquisition and entrepreneurship behavior. *Strategy and Leadership*, 53(5), 534–556. DOI: <https://doi.org/10.1108/SL-03-2025-0040>

3. Алексеева К.А., Міщенко І.А. Інституційні чинники розвитку підприємництва, орієнтованого на зовнішні ринки. *Наукові перспективи* № 12(54). 2024. С.520-533. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12\(54\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54))

4. Zbarsky V.K., Reznik N.P., Ostapchuk A.D., Alekseeva K.A., Kotliarov V.O. Institutional and Informational Prerequisites of Secure Development of Farms in the Agrarian Economy Model of Ukraine. *Studies in Systems, Decision and Control*, 2025. 546. P. 623–636. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-65207-3_53

5. Шпикуляк О.Г., Білокінна І.Д. Інституційне регулювання у забезпеченні розвитку аграрного сектору і підприємництва. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 7 (47). С. 7-15. DOI: 10.37128/2411-4413-2019-7-1
6. Vdovenko N., Shaposhnykova I., Krylov D., Pereguda Y., Adamenko S., Shut S. Institutional Environment of State Regulation of Business in the Conditions of the Closed Cycle Transformation of the National Economy. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2024. V.46. No 2. P. 183-189. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2024.19>
7. Деліні М.М. Інвестиційні проекти ФАО в Україні як напрям підтримки вітчизняного аграрного сектору. *Ефективна економіка*. 2025. No 3. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.1>
8. Втрати бізнесу сягнули \$85 млрд. Як підприємці пережили перший місяць війни – дослідження Advanter Group. *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/vtrati-biznesu-syagnuli-85-mlrd-yak-pidpriemtsi-perezihili-pershiy-misyats-viyni-doslidzhennya-advanter-group-14042022-5446>
9. Відновили роботу понад 80% малого та середнього бізнесу, які зупинилися через воєнні дії. *Укрінформ*. URL: <https://cutt.ly/ue18f9kd>
10. Що з бізнесом: огляд стану економіки та бізнесу за грудень 2024. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-oglyad-stanu-ekonomiki-ta-biznesu-za-gruden-2024>
11. Візніак Ю.Я. Інституційне забезпечення економічного відновлення України в умовах воєнного стану з урахуванням структурних передумов, механізмів координації та стратегічного планування. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 45. 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15815646>
12. Термін «Законодавство ЄС». Перелік термінів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/48635?utm>
13. SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2024. BUILDING RESILIENCE IN CHALLENGING TIMES. 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/sme-policy-index-eastern-partner-countries-2024_12e74bf3/3197420e-en.pdf?utm
14. EU4Business Country Report 2024: Ukraine. URL: <https://eunighbourseast.eu/news/publications/eu4business-country-report-2024-ukraine/?utm>
15. Ukraine Plan 2024-2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf?utm>
16. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank Group. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released?utm>

1. Zhou, F., Li, X., Han, C., Zhang, L., & Gupta, B. B. (2023). Unpacking the effect of institutional support on international corporate entrepreneurship in entrepreneurial support systems. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 19(3), 1101–1130. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-023-00861-6>
2. Acheampong, S. M., Osei Afriyie, E., Buah, E. K., & Adomako, S. (2025). Institutional support and small firm growth: the intervening roles of resource acquisition and entrepreneurship behavior. *Strategy and Leadership*, 53(5), 534–556. DOI: <https://doi.org/10.1108/SL-03-2025-0040>
3. Alekseeva K.A., Mishchenko I.A. Institutional factors of the development of entrepreneurship focused on foreign markets. *Scientific Perspectives* No. 12(54). 2024. P.520-533. DOI: [\(in Ukrainian\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-12(54))
4. Zbarsky V.K., Reznik N.P., Ostapchuk A.D., Alekseeva K.A., Kotliarov V.O. (2025) Institutional and Informational Prerequisites of Secure Development of Farms in the Agrarian Economy Model of Ukraine. *Studies in Systems, Decision and Control*. 546. P. 623–636. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-65207-3_53
5. Shpykulyak O.G., Bilokinna I.D. (2019) Institutional regulation in ensuring the development of the agricultural sector and entrepreneurship. *Economics, finance, management: current issues of science and practice*. No. 7 (47). P. 7-15. DOI: 10.37128/2411-4413-2019-7-1 (in Ukrainian)
6. Vdovenko N., Shaposhnykova I., Krylov D., Pereguda Y., Adamenko S., Shut S. (2024) Institutional Environment of State Regulation of Business in the Conditions of the Closed Cycle Transformation of the National Economy. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. V.46. No 2. P. 183-189. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2024.19>

7. Dielini M.M. (2025) FAO investment projects in Ukraine as a direction of support for the domestic agricultural sector. *Effective Economy*. No. 3. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.3.1> (in Ukrainian)
8. Business losses reached \$85 billion. How entrepreneurs survived the first month of the war - a study by Advanter Group. *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/news/vtrati-biznesu-syagnuli-85-mlrd-yak-pidpriemtsi-perezhili-pershiy-misyats-viyini-doslidzhennya-advanter-group-14042022-5446> (in Ukrainian)
9. More than 80% of small and medium-sized businesses that were shut down due to hostilities have resumed operations. *Ukrinform*. URL: <https://cutt.ly/ue18f9kd> (in Ukrainian)
10. What's up with business: a review of the state of the economy and business for December 2024. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-oglyad-stanu-ekonomiki-ta-biznesu-za-gruden-2024> (in Ukrainian)
11. Viznyak Y.Ya. (2025) Institutional support for the economic recovery of Ukraine under martial law, taking into account structural prerequisites, coordination mechanisms and strategic planning. *Scientific notes of the Lviv University of Business and Law. Economic series. Legal series. Issue 45. 2025*. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15815646> (in Ukrainian)
12. The term "EU legislation". List of terms. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/48635?utm> (in Ukrainian)
13. SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2024. *BUILDING RESILIENCE IN CHALLENGING TIMES*. 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/12/sme-policy-index-eastern-partner-countries-2024_12e74bf3/3197420e-en.pdf?utm_
14. EU4Business Country Report 2024: Ukraine. URL: https://euneighbourseast.eu/news/publications/eu4business-country-report-2024-ukraine/?utm_
15. Ukraine Plan 2024-2027. URL: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf?utm_
16. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. *World Bank Group*. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released?utm>